

Katja Schneidtová

Nezvládneme to

Dobrovoľníčka pomáhajúca utečencom
vysvetľuje, prečo utečenecká kríza
preťažuje Nemecko

SPIEGEL Bestseller

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Katja Schneidtová

Nezvládneme to

Dobrovolníčka pomáhajúca utečencom vysvetľuje,
prečo utečenecká kríza preťažuje Nemecko

SPIEGEL Bestseller

Text © 2016 by Katja Schneidt
First published as „Wir schaffen es nicht“ by Katja Schneidt.
© 2016 by riva Verlag, Muenchner Verlagsgruppe GmbH, Munich, Germany.
www.rivaverlag.de. All rights reserved.
Translation © 2017 by Iva Vranská Rojková
Slovak Edition © 2017 by Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r.o., Bratislava
e-mail: vsss@stonline.sk; <http://www.vsss.sk>

Realizované s pomocou dotačného fondu Ministerstva kultúry SR

VYDAVATEĽSTVO SPOLKU SLOVENSKÝCH
SPISOVATEĽOV, spol. s r. o.

Z nemeckého originálu Katja Schneidt: *Wir schaffen es nicht*, riva Verlag,
Münchener Verlagsgruppe GmbH, Mníchov, 2016
Preložila: Iva Vranská Rojková
Zodpovedná redaktorka: Jana Tomášová
Obálku navrhla: Jana Satková
Sadzba: Jana Satková
Tlač: P+M Turany
Prvé vydanie
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8202-001-7

1. kapitola

Ako to môžeme zvládnuť?

Keď sa ma spýtali, či chcem napísať knihu o situácii s utečencami v Nemecku, nepotrebovala som dlho rozmýšľať. Prirodzene, že som chcela! O tejto téme treba povedať tak veľa dôležitého, podeliť sa o toľko poznatkov.

Nálada v Nemecku medzičasom kolíše medzi neotrasiteľným „Zvládneme to!“ a „Pomoc! Čaká nás zánik Nemecka!“ – a oboje je vzdialené realite.

Pomoci utečencom som sa venovala už v deväťdesiatych rokoch, keď počas vojny v bývalej Juhoslávii začali do Nemecka v húfoch prúdiť utečenci. A venujem sa jej ešte aj dnes.

Bývam v stredohesenskom mestečku a máme tu popri príjmacom zariadení prvého kontaktu, ktoré je situované v bývalých kasárňach americkej armády, aj tri veľké obecné ubytovne pre ľudí žiadajúcich o azyl. K tomu treba prirátat' aj viaceré menšie obecné ubytovne, ktoré sú rozmiestnené v priľahlých častiach mesta.

Moje úlohy pri pomoci utečencom sú mnohostranné.

Starám sa o rodiny migrantov a pomáham im jednak pri vyplňovaní formulárov, ako aj pri hľadaní bytov a pri riešení problémov, ktoré sa pritrafia. Okrem toho ich sprevádzam, keď majú termíny na úrade cudzineckej polície, pri návšteve lekára a pri hľadaní zamestnania.

V inej veľkej obecnej ubytovni pravidelne vediem vyučovanie nemčiny pre mladých mužov z radov utečencov a som aj kontaktnou osobou pri všetkých problémoch, ktoré sa vyskytnú.

Navyše chodievam raz týždenne na našu základnú školu a učím čítať skupinu prvákov, ktorá pozostáva tak z nemeckých detí, ako aj z detí utečencov.

Pretože som sama žila mnoho rokov vo vzťahu s tureckým mužom a dodnes mám veľmi multikulturálny okruh známych, výborne poznám islamskú kultúru a viem sa pohybovať v moslimskom prostredí. Toto mi uľahčuje dobrovoľnícku prácu s utečencami. Veď veľká časť týchto ľudí pochádza z prísne moslimských štátov ako Sýria, Irak alebo Afganistan. Aj pri utečencoch z Eritrei je podiel moslimov šesťdesiat percent.

Okrem toho dlhé roky – tiež ako dobrovoľníčka – radím obeť domáceho násillia. Aj títo ľudia prichádzajú z najrozličnejších kultúrnych kruhov.

Okrem mňa sú ešte ďalší ľudia ochotní pomáhať, ktorí sa angažujú v práci s azylantmi v rámci našej siete pomoci utečencom „Noví susedia“. Väčšina to robí s náruživou angažovanosťou a cítiť, že im osud utečencov skutočne leží na srdci. Mnohí sú aj aktívnymi členmi SPD, takže sa aj na komunálnej politickej úrovni snažíme vytvoriť dobré predpoklady pre utečencov, ktorí žijú v našom meste.

V novembri 2015 sme získali hesenskú Integračnú cenu. Sme na to hrdí. Je to dobrý pocit, ak množstvo energie, ktorú musí človek ako dobrovoľník pri pomoci utečencom zo seba vydať, aspoň nachádza spoločenské uznanie.

Často si kladiem otázku, čo by robili utečenci bez týchto početných dobrovoľníkov?

Po tom, čo sa dostali do Nemecka a dopravili ich do prijímacieho zariadenia prvého kontaktu, majú k dispozícii relatívne veľký počet ľudí, ktorí sa o utečencov starajú. No aj tu je podiel dobrovoľníckych síl vyšší než platených zamestnancov.

Väčšina prijímacích zariadení disponuje vlastnými lekármi a početnými diagnostickými prístrojmi, ako napríklad röntgenmi a ultrazvukovými prístrojmi, takže lekárska starostlivosť sa pokrýva priamo na mieste a odpadajú dlhé čakacie doby, aké sú bežné pri verejných lekároch.

Zabezpečenie stravy prebieha väčšinou cez cateringový servis, takže sa utečenci nemusia starať ani o nákup, ani o prípravu jedla.

Čistotu zariadení zabezpečujú externé upratovacie firmy.

Na rokovania s úradmi, ktoré sa nachádzajú mimo prijímacích centier, sa utečencom väčšinou poskytuje sprievod tlmočníka alebo pomocnej sily.

Postoj pracovníkov pomáhajúcich utečencom je k pomoci migrantom veľmi angažovaný a starajú sa, aby v ubytovniach prijímacieho centra poväčšine išlo všetko hladko.

Inak to ale vyzerá, keď azylanti opustia prijímacie zariadenia prvého kontaktu a presťahujú sa do obecných ubytovní. Zo dňa na deň sú náhle vydaní sami na seba v cudzej krajine, ktorej jazykom nerozprávajú. Od tohto času nie je k dispozícii podpora utečencom zabezpečovaná platenými pracovnými silami.

Bez početných dobrovoľníkov, z ktorých niektorí investujú do pomoci utečencom týždenne dvadsať a viac hodín svojho voľného času, a nedostanú za to ani cent, okrem náhrady svojich nákladov, by sa záplava ľudí, ktorí hľadajú v Nemecku bezpečie, vôbec nedala zvládnuť.

Možno je aj toto jeden z dôvodov, prečo optimistické „Zvládneme to!“ našej spolkovéj kancelárky vyvoláva výrazný brucha bôľ. A žiaľ, mnohé dobrovoľnícke organizácie sa medzičasom sťažujú na masívny pokles ochoty pomáhať.

Eufória prítomná na začiatku utečeneckej vlny vyprchala, a mnohí ľudia, ktorí sa spočiatku angažovali, si medzičasom predefinovali svoje priority. Práca, domácnosť a výchova detí im zrazu neposkytujú dostatočný priestor, ktorý by prichádzal do úvahy pre adekvátnu kontinuálnu pomoc utečencom v ich každodennom živote.

Ako autorka kníh si vychutnávam ten luxus, že môžem voľne narábať s časom, a to je aj nutné, ak chcem skutočne efektívne pomôcť. Termíny na úrade cudzineckej polície, u lekára a v centrách zamestnanosti sú takmer vždy v pracovnom čase. Navyše mi často zvoní telefón a utečenci ma prosia, aby som sa u nich nachvíľku zastavila, pretože sa zranilo dieťa, prišla pošta, ktorú treba preložiť, alebo sa vyskytli problémy so spolubývajúcimi v ubytovni.

Je naliehavo nutné výrazne zvýšiť finančné prostriedky vyčlenené na platené pracovné sily, pretože potreba pomoci v do-

hladnom čase ešte masívne vzrastie. Najneskôr vtedy, keď do Nemecka pricestujú rodinní príslušníci azyllantov v rámci zlučovania rodín, sa požadovaná pomoc už nebude dať zvládnuť dobrovoľníkmi.

Pritom najväčšiu prácu máme ešte pred sebou. Keď sa formálne veci vyjasnia a utečenci sa konečne budú môcť presťahovať do súkromných bytov, začne integračný proces.

Tento nepozostáva len z toho naučiť migrantov jazyk.

Oveľa dôležitejšie je zoznámiť ich s našou kultúrou a s tu vládnucou rovnoprávnosťou muža a ženy. Toto je dôležité, aby sa stali plnohodnotnou súčasťou našej spoločnosti a aby nevytvárali ďalšie paralelné spoločnosti.

Tento aspekt mi robí veľké starosti. Príčasť som za tých mnoho rokov mojej dobrovoľníckej činnosti zažila, že najväčšiu prehru pri neúspešnej integrácii utrpia moslimské ženy a dievčatá. Žiť v slobodnom štáte so zavedenou rovnoprávnosťou, ale pritom sama trčať v štruktúre, ktorá ženským členom rodiny udeľuje rolu, ktorú sme my v Nemecku odbúrali už minimálne pred polstoročím, stavia tieto ženy a dievčatá pred veľkú výzvu, a nemálo z nich časom podľahne psychickej chorobe. Štúdia berlínskej nemocnice Charité dokonca ukázala, že mladé ženy s prevažne tureckým migračným zázemím dvakrát častejšie spáchajú samovraždu než rovnako staré nemecké dievčatá.

Aj pre mužov je enormnou záťažou toto rozštiepenie medzi dvoma kultúrami, ktoré ani nemôžu byť rozdielnejšie.

Je nenáležité a krajne naivné si myslieť, že ľudia, ktorí tu hľadajú bezpečie, odložia svoje hlboko zakorenené tradície, a predovšetkým obrazec rol, ktorý vládne vo väčšine ich domovských štátov, len preto, že teraz žijú v krajine, v ktorej je právo žien na sebaurčenie o čosi samozrejmšie.

Napriek tomu sa množstvo Nemcov tvári, akoby tieto problémy nejestvovali, resp. akoby sa pri troche dobrej vôle dali hrať vo zvládnuť.

Prečo väčšine ľudí príde tak zatažko otvorene povedať, že medzi moslimskou a kresťanskou kultúrou sú výrazné rozdiely, ktoré sa v rozhodujúcej miere odrážajú aj v každodennom živote?

Inak, než to poznáme z kresťanstva, je predsa islam pre moslimov oveľa viac než len náboženstvo. Je to rozsiahla životná koncepcia, ktorá nielenže jasne definuje všedný život a roly členov rodiny. Islam je navyše aj výraznou súčasťou politiky a spoločenského poriadku.

To samé o sebe ešte netreba hodnotiť negatívne, ale len ten, kto to pochopí, môže zvládnuť zaoberať sa tematikou trvalej integrácie. Nepostačuje totiž len klásť na utečencov požiadavky a očakávať, že sa tu v plnej miere podrobia našej kultúre, nášmu spôsobu života a našej ústave, pretože táto v súčasnosti už v širokom rozsahu koliduje s predstavami koránu.

Spomínanú skutočnosť nemožno ignorovať a pri integračnej práci, ktorá pred nami stojí, bude najväčšou prekážkou, ktorú treba prekonať.

Na jednej strane som pri svojej práci s utečencami zažila veľkú vďačnosť zo strany záujemcov o azyl, ktorí majú spoločné jedno, nech už sem prišli z akýchkoľvek dôvodov: Títo ľudia sú radi, že sa dostali do Nemecka.

Vidím však aj konflikty, v ktorých sa utečenci od svojho príchodu do Nemecka nachádzajú. Problémy sa obzvlášť týkajú žien a dievčat. Niekedy sú to také malicherné veci, ako zvitanie sa u lekára, ktorý, prirodzene, vystiera ruku, aby ju na privítanie podal aj ženám – pacientkam, čo u moslimských žien vyvoláva čistý odpor. Zriedkakedy uchopia ponúknutú ruku a mnohokrát má lekár napísané v tvári, že sa ho táto situácia nepríjemne dotkla.

K iritácii vedie aj často tvrdošijný odpor mužov voči tomu, aby ich prehliadala lekárka. Nemecké lekárky na to nie sú zvyknuté, že muž popiera ich kvalifikovanosť z dôvodu pohlavia a odmieta, aby ho ošetrili.

Na základe toho často utečencom pripisujú nevďačnosť, pritom oni sa len správajú tak, ako je to v ich kultúre obvyklé. Aj opísaný vzorec správania má pôvod v pravidlách koránu, a oveľa viac než navštevovanie predpísaných integračných kurzov je žiaduce, aby sa u utečencov dosiahla zmena zmysľania. Toto je, mimochodom, jedna z tém, ktorá mi u našich politikov v debatách najväčšmi chýba.

Nestačí stále ako na modlitebnom mlynčeku opakovať, že „to zvládneme“, a pritom obyvateľstvu ani slovíčkom nevysvetliť, ako to teda zvládneme.

Spomínaná nedostatočná transparentnosť našej utečeneckej politiky napokon vytvára v nemeckom obyvateľstve len neistotu. Rovnako ostávajú v neistote aj utečenci a majú veľký strach o svoju budúcnosť.

Väčšina utečencov sú muži, ktorí zanechali vo svojom domove ženu a väčšinou aj deti v nádeji, že ich čo možno najrýchlejšie vezmú k sebe. To je všeobecne známe a potvrdzuje sa to v mnohých rozhovoroch, ktoré som s utečencami viedla ja a rovnako aj početní dobrovoľníci po celom Nemecku.

Správy z médií hovoria o následnom príchode členov rodín v rozsahu šesť až osem členov rodiny na jedného utečenca. Považujem tieto odhady za seriózne. Presnejšiu prognózu bude však možné vytvoriť až potom, keď sa zaregistrujú všetci záujemcovia o azyl a obsiahnu sa bezo zvyšku všetky údaje. To ešte chvíľu potrvá, pretože hoci spolkový úrad pre migráciu vyškolil v krátkych intenzívnych kurzoch 2 000 ľudí na pracovníkov rozhodujúcich o udelení azylu, ešte vyše 300 000 žiadostí o azyl čaká na spracovanie a koniec utečeneckej vlny je v neohľadne.

Iste to však bude niekoľko miliónov ľudí, ktorí chcú tu v Nemecku nájsť nový domov. So zohľadnením skutočnosti, že sme v posledných desaťročiach už v otázke úspešnej integrácie pri podstatnej časti tu žijúcich cudzincov zlyhali – v niektorých prípadoch žalostne –, pripadá mi, s ohľadom na najväčší počet ľudí, ktorí prišli v krátkom čase do Nemecka, zaťažko uveriť, že sa to teraz podarí lepšie. Tento názor, mimochodom, zastáva aj prevažná väčšina mojich priateľov a známych s migračným pozadím. Je pritom jedno, či pochádzajú spomedzi Turkov, Arménov, Rusov alebo Tunisianov. Takmer všetci pochybujú, že sa nám podarí vytvoriť trvalé a dobré spoložitie bez toho, aby sme rýchlo nenarazili na hranice rozdielneho ponímania života.

Touto knihou vám chcem poskytnúť nefiltrovaný náhľad do mojej každodennej práce s utečencami vrátane všetkých pozitívnych a negatívnych aspektov.

Možno na konci knihy budete chápať, prečo zastávam názor, že túto utečeneckú krízu nezvládneme prekonať tak, aby to bolo úspešné, vzhľadom na všetkých zúčastnených, hoci som vo svojej podstate optimistom.

2. kapitola

Príliv utečencov do Nemecka

Utečenecká kríza nie je prekvapivá udalosť a často si kladiem otázku, prečo sa na ňu hraničné štáty lepšie nepripravili. Vojná v Sýrii je priamy dôsledok arabskej jari, ktorá viedla k prvým nepokojom v arabskom svete už v decembri 2011. To, čo vypuklo ako protest proti autoritatívnym režimom a začalo sa nádejou na zlepšenie situácie v oblasti ľudských práv, už čoskoro vyústilo do chaosu, násilia a občianskych vojen.

Tieto okolnosti od roku 2014 využíva pre svoje vlastné ciele teroristická organizácia Islamský štát. Odvtedy vedie v Sýrii a Iraku krutú vojnu, ktorá takisto zapríčiňuje, že ľudia z týchto štátov v húfoch utekajú. Toto všetko neostáva pre zvyšok sveta žiadnym tajomstvom. Predsa žijeme v dobe internetu a kanálov sociálnych médií a informovať sa o aktuálnej situácii vo svete ešte nikdy nebolo také jednoduché, ako je dnes.

Bol teda dostatok času zriadiť dostatok utečeneckých táborov v blízkosti hraníc a s pomocou EÚ vybudovať sieť humanitárnej pomoci. Toto by utečencom ušetrilo útrapy. Ubytovanie v blízkosti hraníc má veľa výhod, ostatne pre všetkých zúčastnených. Žiadna nebezpečná a vyčerpávajúca cesta do Európy, žiadne náklady na organizované bandy prevádzачov, žiadne rečové a dorozumievacie problémy a žiadne problémy s európskou stravou (áno, strava je napokon skutočne pre utečencov problémom číslo jeden v utečeneckých ubytovniach), ak mám menovať len niektoré.

Pretože však oblasti hraničiace s vojenskými územiami vôbec nie sú pripravené na príval utečencov, utečenci tiahnu ďalej do Európy.

Takmer každý, kto sa touto témou čo len v náznakoch zaoberá, má ešte v čerstvej pamäti utečencov, ktorých dlhé dni zdržiavali v Maďarsku v katastrofálnych podmienkach a tam čakali na možnosť cestovať ďalej do Rakúska a do Nemecka. Spolková kancelárka Merkelová 4. septembra 2015 rozhodla napriek všetkým pochybnostiam o správnosti takéhoto jej postupu, že dovoľí, aby tisíce utečencov pricestovali z Maďarska cez Rakúsko k nám, a zdôraznila, že Nemecko nestanoví žiadnu hornú hranicu.

Tým, podľa môjho názoru, vydala fatálny signál a povzbudila záujemcov o azyl, aby sa vydali na dlhú nebezpečnú cestu do Nemecka.

Nazvala to: „V núdzovej situácii ukázať priateľskú tvár.“

Prirodzene sa medzi záujemcami o azyl rýchlo rozkrítklo, že utečencov vítajú v Nemecku s otvoreným náručím, a sotva niekto zatúžil hľadať útočisko v inej krajine.

Ešte si dobre spomínam na video, ktoré dlhé týždne kolovalo na sociálnych sieťach. Zachytávalo vlak, ktorý zastavili v akejsi stanici. Tento vlak bol prepchatý utečencami. Pred ním stála početná skupina policajtov a dobrovoľníkov, ktorí chceli zabezpečiť ľudí vo vagónoch vodou a potravinami. Oknami im dnu podávali balenia fliaš s vodou. Utečenci zobrali fľaše s vodou a plní zlosti ich vyhadzovali von oknami na koľajnice. Podtitulok videa niesol informáciu, že utečenci chcú radšej kolu než vodu, preto vyhadzujú fľaše z okien. Pravda však bola iná.

Maďarské úrady zastavili vlak, pretože žiaden z cestujúcich ešte nebol zaregistrovaný alebo nemal platné doklady. Ľudia mali zaregistrovať v Maďarsku, čo by však týmto utečencom znemožnilo ďalšiu cestu do Nemecka, pretože azylový zákon predpokladá, že utečenec musí podať žiadosť o azyl v tej bezpečnej krajine, ktorú dosiahne ako prvý. Preto sa ľudia úporne bránili, a vysvetľovali novinárom, že nechcú zostať v Maďarsku, ale bezpodmienečne chcú odcestovať do Nemecka.

Takéto dramatické scény by sa v budúcnosti nemali často opakovať a v istom okamihu maďarské úrady poľavili a obmedzili sa na to, že utečencov horlivo sprevádzali na ich ceste do Nemecka a Rakúska, ukazujúc im cestu.

No ani Nemecko nebolo pripravené na nával utečencov, ktorý nasledoval, a tak sa rýchlosťou blesku vytvorili provizórne núdzové ubytovacie kapacity v telocvičniach a v prázdnych budovách. Scény, v ktorých nemecké obyvateľstvo vívalo prichádzajúcich utečencov za veľkého jasotu ako popové hviezdy, začali odvtedy patriť k už každodennému obrazu, ktorý sa vyskytoval na železničných staniach a nemeckých prechodoch. Eufória a ochota pomáhať nepoznala v prvých mesiacoch žiadne hranice.

Žiaľ, nevydržala ani zďaleka tak dlho ako neutíchajúci príliv utečencov, a preto došlo k tomu, že v polovici roku 2015 som v budove nášho mestského zastupiteľstva videla visieť oznam, na ktorom bolo čiernym na bielom napísané, že sa hľadajú ďalší dobrovoľníci ochotní pomáhať utečencom.

Pretože som pracovala s utečencami už vtedy, keď v Nemecku hľadalo útočisko mnoho ľudí z bývalej Juhoslávie, dlho som neotáľala a zavolała som na telefónne číslo uvedené na lístku. Ozval sa mi priateľský muž, ktorý bol úplne nadšený, že som nielenže už pracovala pri pomoci utečencom, ale že mám aj bohaté skúsenosti s islamskou kultúrou. Pozval ma na jedno z ich nasledujúcich stretnutí, aby som spoznala ostatných ľudí zo siete pomoci utečencom. Toto stretnutie sa konalo o pár dní a privítali ma priateľsky. V istom bistre sa zhromaždilo zhruba dvadsať mužov a žien, ktorí podávali správy o svojej práci s utečencami a vymieňali si informácie. S napätím som počúvala.

Ako prvé mi udrelo do očí, že tu boli predovšetkým ľudia v takmer dôchodcovskom veku. Toto však bolo aj logické, pretože práve staršia veková skupina disponuje dostatkom nutného voľného času na to, aby mohla pomáhať utečencom pri zvládaní problémov ich bežného života. Mladí ľudia sú buď viazaní zamestnaním, alebo výrazne obmedzení starostlivosťou o deti.

V tento večer som sa dlho bavila s predsedom tejto siete pomoci. Išlo o veľmi angažovaného muža s bohatými životnými skúsenosťami. Človek z každej jeho vety cítil, že stihol nadobudnúť rozsiahle poznatky v oblasti pomoci utečencom a celým srdcom bol oddaný veci.

Po tom, čo som mu troška porozprávala aj o sebe, sa ma spýtal, či mám chuť sa o pár týždňov zúčastniť na informačnom podujatí v našom meste, týkajúcom sa utečencov a predniesť diskusný príspevok o spolužití s moslimami. Mnoho obyvateľov malo strach zo spolužitia s utečencami, ktorí predsa väčšinou patria k moslimskému vierovyznaniu. Obávali sa, ako sa títo ľudia budú k nim správať. Veľmi by preto pomohlo niečo občanom povysvetľovať a zbaviť ich strachu.

Ihneď som súhlasila. Napokon, veď som prišla preto, aby som pomáhala. Dohodli sme sa na tom, že v nasledujúcich dňoch spolu navštívime jednu z tých troch veľkých obecných ubytovní, aby sme si mohli vytvoriť obraz o utečeneckej situácii v našom meste. Veľké zariadenie prijímacieho centra bolo v tomto čase tesne pred dokončením a ešte nebolo v prevádzke.

Po návšteve zmienenej ubytovne som sa v najlepšej nálade vydala domov. V najlepšej nálade preto, lebo ma stretnutie milo prekvapilo. Veď napokon človek denne počul v seriózných médiách tak mnoho príšerných správ o utečencoch v Nemecku. Išlo v nich o sexuálne útoky a krádeže. No zdalo sa, že v našom malom meste sa tieto problémy nevyskytujú. Aspoň v tento večer nepadlo ani slovo o utečencoch. Zdalo sa, že všetci pravidelne navštevujú kurzy nemčiny, ktoré tiež organizovali dobrovoľníci, a väčšina z utečenca sa zdala ochotná integrovať sa.

Vytvárali teda inak znejúce správy z médií len paniku?

Čoskoro som to mala zistiť!